

## SATUL BORLOVA ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

Preot Virgil Voinea

### **BORLOVA VILLAGE. BETWEEN TRADITION AND MODERNISM**

**Abstract:** In this setting, we may assert that the Church, in its redeeming mission, dynamically and creatively grows the steady traditions during its bi-millennial history, by relating to the economic, political, cultural and social life under constant change. As year 2019 is dedicated, within the Romanian Orthodox Church, to celebrating the Romanian village, we shall further on speak about the changes in mentality and behavior in social and ecclesiastic life of the Banat village, with a particular perspective on the Borlova Parish, within the Caransebeș Eparchy; please also note that these changes are present, with small variations and particularities, in almost all villages (parishes) of the Mountainous Banat, on the Sebeș Valley.

**Keywords:** village, tradition, modernism, church

Dinamica firească a vieții comunitare și sociale este deosebit de variată și diversificată în desfășurarea ei istorică, manifestându-se în funcție de aspirațiile, interesele și conflictele dintre oameni, pe măsură să determine schimbări, înnoiri, evoluție, progres, dar și regres material și spiritual.

La fel se întâmplă și cu *tradiția care definește identitatea culturală a unui popor*. Aceasta are un caracter static ce însumează valorile perene, precum și un caracter dinamic ce se desfășoară istoric în funcție de procesul de schimbare și înnoire. Intrând în competiție, aspectul dinamic al tradiției se poate desfășura creator, dezvoltând firesc aspectul ei statornic, prin păstrarea și dezvoltarea identității valorilor perene; dar în același timp, în procesul istoric de schimbare poate intra în contradicție cu acestea, determinând conflicte valorice, concretizate în tensiuni derutante ce schimbă regresiv tabla de valori...

În acest context putem spune că Biserica în misiunea ei mântuitoare cultivă dinamic și creator tradițiile statornicite în bimilenara ei istorie, prin raportare la viața economică, politică, culturală și socială aflată în continuă schimbare.

Fiindcă anul 2019 este dedicat în Biserica Ortodoxă Română, omagierii satului românesc, ne vom referi în cele ce urmează la schimbările de mentalitate și comportament în viața socială și bisericească a satului bănățean, cu specială privire asupra **parohiei Borlova**, din cadrul Eparhiei Caransebeșului; cu mențiunea că aceste schimbări sunt prezente, cu mici variații și particularități în aproape toate satele (parohiile) Banatului de Munte, de pe Valea Sebeșului.

În cele ce urmează considerăm potrivit să deschidem demersul nostru, urmărind poziționarea geografică, urmată de o scurtă privire istorică, precum și de situație demografică a satului Borlova, în trecut și în prezent.

Parte integrantă a județului Caraș Severin, Valea Sebeșului constituie culoarul natural care face legătura dintre Depresiunea Caransebeșului și Muntele Mic, situat între Munții Țarcu, Godeanu și Retezat. Pe cursul Văii Sebeșului, la câțiva kilometri de Caransebeș, se află localitățile Borlova, Turnu Ruieni, Dalci și Zervești; Borlova fiind atestată documentar în anul 1519<sup>1</sup>.

Până în anul 1770 satul Borlova a fost răsfirat pe văile râurilor Borlova și Sebeș<sup>2</sup>. Astăzi, satul este așezat pe valea râului Sebeș, datorită faptului că între anii 1770-1775 împărăteasa Maria Tereza a ordonat ca satele din granița de răsărit a imperiului să fie coborâte de-a lungul șoselelor sau pe malul apelor, încât după 1770 locuitorii s-au așezat pe actuala vatră<sup>3</sup>.

După pacea de la Passarowitz, din 1718, întreg Banatul a fost integrat în imperiul austriac<sup>4</sup>, satele de pe Valea Sebeșului făcând parte din Regimentul de Graniță, Compania a 11-a, cu sediul la Caransebeș; stăpânirea austriacă având un impact favorabil asupra sistematizării, generalizând o tipologie rurală ce se evidențiază prin gruparea ordonată a gospodăriilor cu case dese, apropiate una de alta, cu uliță lungă și dreaptă.

Sub aspect *demografic*, reținem că populația străveche a avut o evoluție constant ascendentă. Astfel, începând cu anul 1854, când este menționat pentru prima dată numărul locuitorilor, satul avea 1252 de suflete; ulterior, în 1858, au fost recensate 1328 de suflete, pentru ca în 1880 numărul să crească la 1412 locuitori<sup>5</sup>; iar peste un secol, recensământul din 1990 populația ajunsese la 1588 de locuitori, având în vedere că în această perioadă au avut loc două Războaie Mondiale, care, evident, au marcat scăderea populației. În prezent satul Borlova are 1522 de locuitori, dar numărul acestora este în scădere cu

<sup>1</sup> C. Suci, *Dicționar Istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, 1967, p. 95.

<sup>2</sup> Elisei Drăgălina, „*Condica comunei, a bisericii, a învățătorilor și a preoților din Borlova; precum și Începutul și sfârșitul războiului mondial 1914-1918*”, manuscris, 1917, p. 3

<sup>3</sup> Idem, p. 44

<sup>4</sup> N. Tincu Velia, *Istoria bisericească politico-națională a românilor de peste tot*, Sibiu 1865, p. 140

<sup>5</sup> Studia Consualia Transilvania, Editura de Stat, 1997, Ediția a II-a, p. 132

aproximativ 18 % datorită migrației. Totuși unii se reîntorc periodic în satul natal, unde își construiesc case noi, în speranța unei posibile reveniri... Numai că, odată plecați, borlovenii sunt nevoiți să se supună noului mediu din străinătate, impropiindu-și mentalitatea și comportamentul de acolo, în detrimentul tradițiilor statornicite în bimilenara istorie străbună. Și astfel se evidențiază tot mai mult așa - zisul *conflict* între generații.

Consecința negativă a acestei realități rezidă în faptul că populația băștinașă este îmbătrânită, încât agricultura, pomicultura, creșterea vitelor altădată înfloritoare, în prezent abia asigură existența, iar rodnicile ogoare de altădată își micșorează din ce în ce mai mult suprafața, fiind inundate de pădurea alăturată; la fel, pomii fructiferi nefiind îngrijiți, devin neroditori...

După cum am arătat, raportul dintre tradiție și modernitate are un caracter aflat în continuă mișcare și schimbare, în funcție de factorii care l-au determinat de-a lungul vremii.<sup>6</sup>

Bunăoară, dacă la început învățământul românesc a avut în Borlova, ca și în întreaga Eparhie a Caransebeșului, un caracter bisericesc și românesc, devenind apoi învățământ de stat favorabil Bisericii, pentru ca în perioada comunistă atee să se promoveze contradicția dintre Școală și Biserică, în defavorul și umilirea Bisericii; iar în prezent se remarcă o revenire la autenticitatea raportului dintre Școală și Biserică, dar într-o formă oarecum nedefinită, datorită faptului că învățământul se află într-o continuă schimbare, marcată de mentalitatea seculară postmodernă a societății de consum și a vieții supertehnologizată și stresantă.

La fel, *sărbătorile naționale* pline de emoție patriotică au fost falsificate în perioada comunistă, iar acum, în era globalizării, și-au pierdut farmecul de altă dată.

Observăm, mai departe, că multe schimbări între tradiție și modernitate sunt reliefate și în *domeniul vieții bisericești*. Fără a face o inventariere a acestora, ne vom referi în concret la câteva dintre ele, specifice **satului Borlova**, ca și întregii Văi a Sebeșului.

Astfel, de la început se cuvine să precizăm că *tradițiile, datinile și obiceiurile* străbune sunt aproape pe cale de dispariție; desigur, unele dintre ele având o motivație bine determinată. Bunăoară, casele românești construite la început numai din pământ, lemn și trestie, apoi acoperite cu șindrilă, având ferestre mici, cu două-trei camere, cu mobilier compus dintr-o masă așezată între ferestre, două paturi pe pereții laterali, cu lavițe așezate în fața paturilor, cu lada în care se păstrau hainele de sărbătoare, cu lampa atârnată de grinda din mijloc, cu o masă mică pe care se mânca, etc., au fost înlocuite, după cum este

<sup>6</sup> Referindu-ne, în continuare, la competiția dintre tradiție și modernitate în satul Borlova, am avut în vedere volumul monografic: *Borlova în timp și pe contratimp*, purtând semnătura distinșilor profesori *Nicolae și Ana Cocie*, apărut în editura *Art pres*, 2019, 215 pag.; volum dedicat *omagierii satului românesc*

și firesc, cu case construite cu zid de cărămidă, pe fundație de piatră, acoperite cu țiglă de bună calitate; dotate, în interior, cu mobila pe alege sau chiar la comandă, cu curent electric, cu aparatură modernă, etc., subsemnatului revenindu-i datoria de a realiza materialul referitor la *biserica parohială* (p.40-50).

*Portul popular* și-a păstrat multă vreme autenticitatea specifică zonei de munte, menținând aceleași motive artistice. El este însă înlocuit cu portul modern, mai ales cel importat din străinătate, încât portul popular autentic rămâne doar cel scos din lada de zestre a bunicii și folosit doar cu prilejul ocaziilor festive.

*Folclorul și dansul românilor*, în general, este legat din cele mai vechi timpuri de datinile lor religioase. Astfel, s-a spus că pentru borloveni *cântecul și jocul* reprezintă firescul care îi caracterizează de la naștere până la moarte, fiind prezente și seara la șezători, și pascănd turma de oi, și doinind de jale. Despre copiii Borlovei se spune că *mai întâi învață să joace și apoi să meargă*. Chiar și cu ocazia celor mai mari sărbători, *”marea plăcere a acestui popor este dansul. Românii îl au din cele mai vechi timpuri ale creștinismului strâns legat de datinile lor religioase. Astfel, chiar și cu ocazia celor mai mari sărbători religioase, precum Nașterea Domnului, Ziua Morților care cade la români a doua zi de Paști, ei dansează pe pământul sfințit, adică în curtea bisericii. Aceste dansuri executate de ambele sexe, în sunetele fluierului constau din anumite cercuri care se învârtesc când mai repede când mai încet”*<sup>7</sup>.

În prezent, șezătorile nu mai există, iar hora satului se ”regăsește” mai mult în discoteci, unde muzica stridentă ia tot mai mult locul armoniosului cântec popular plin de vibrația izvorâtă din adâncul de taină al simțământului românesc și creștinesc.

Referindu-ne, în continuare, la *tradițiile și obiceiurile legate de marile sărbători creștine*, reținem că în cadrul sărbătorilor de iarnă, *obiceiul focurilor* din seara premergătoare Ajunului Crăciunului (23 decembrie), a constituit din cel mai vechi timpuri un mijloc simbolic de vestire a *Nașterii Domnului*. Într-un loc binecunoscut, în prezența locuitorilor satului, copiii și tinerii aprindeau de cu seară focul care ardea toată noaptea, iar dimineața copiii mergeau în pițărâi pe la casele sătenilor spre a le ura un an mai bun. În prezent, datorită scăderii natalității, numărul micilor colindători a scăzut semnificativ.

Spre deosebire de *pițărâi*, colindele dinaintea Crăciunului sunt interpretate de tinerii satului, cu o pregătire prealabilă, încât în prima zi de Crăciun se umbla cu *Steaua*, ce se derula ca o scenetă legată de Nașterea Domnului, obicei care se păstrează și în zilele noastre.

<sup>7</sup> Francesco Grisellini, *Istoria Banatului Timișan*, Scrisoarea a VII-a, Ediție 1976, pag. 182

Cea mai importantă sărbătoare creștină din cuprinsul anului bisericesc este *Sfintele Paști*. Dat fiind sensul duhovnicesc al Patimilor și Învierii Domnului, marea sărbătoare este precedată de o perioadă de post. Integrându-se în rânduiala bisericească, partea pregătitoare a marii sărbători începea cu duminica "lăsatului sec de carne", urmată de "duminica lăsatului sec de brânză", încât în perioada marelui post, credincioșii, deopotrivă cei vârstnici și copiii, renunțau cu multă conștiințiozitate la hrana "de dulce" curățindu-se în prealabil cu scrupulozitate toate vasele de gătit...

Cu o săptămână înainte de Paști, în sâmbăta *Floriilor*, copiii însoțiți de cântărețul și crâsnicul bisericii tăiau crenguțe de salcie, pe care preotul, așteptându-i la biserică, binecuvânta ramurile de salcie și le împărțea credincioșilor.

Apoi în *Joia Mare* dinaintea Paștilor, femeile mergeau dis de dimineață cu surcele uscate la cimitir și făceau foc pe mormânt, simbolizând luminarea cărării celor răposați în nădejdea învierii, pe care Paștile o proclamă cu solemnitate: "...Și celor din morminte viață dăruindu-le".

În prezent, postul Sfintelor Paști a rămas cu prioritate în seama bisericanelor... Pe de altă parte, mulți sunt preocupați în această perioadă de sărbătorile băbești, amintindu-și de Patimile Domnului mai ales în *Vinerea Neagră*, iar de Paști participă la slujba Învierii și la Sfânta Liturghie în număr mare, dar nu cu evlavie de altă dată... Apoi, a doua zi de Paști se merge la cimitir, unde preotul oficiază slujba de pomenire a celor răposați.

Printre sărbătorile din perioada anului bisericesc se impune cea a *hramului bisericii*, căreia i se spune *rugă* sau *nedeie*. Dacă la început această serbare a avut un caracter religios, credincioșii participând la Sfânta Liturghie, ce se continua cu pomenirea morților, urmată de *hora salului*, pe care o deschidea preotul, în prezent a mai rămas doar numele de *rugă*, fiindcă prea puțini participă la Sfânta Liturghie și pomenirea morților; sărbătoarea hramului bisericii fiind un prilej de comuniune a celor invitați la masa festivă și la hora de la căminul cultural.

Asemenea rugii satului este și *praznicul casei*, înțelegând că asemenea hramului bisericii, fiecare casă are un hram al ei ce stă sub paza unui sfânt ocrotitor. În vechime toate casele aveau câte un sfânt ocrotitor, pe care bătrânii îl corelau cu numele de botez al gazdei, iar Sfântul, considerat patronul casai, se transmitea de la o generație la alta.

Se obișnuia ca în ziua de sărbătoare, respectivele familii să aducă la biserică un pomelnic, o lumânare, pâine și câte ceva din mâncarea pregătită pentru masa de praznic, oficiindu-se astfel pomenirea celor din casă, precum și binecuvântarea praznicului.

În zilele noastre s-a cam destrămat și această frumoasă sărbătoare familială, mai ales că mulți borloveni sunt plecați în străinătate. Alții, denaturând vechea

tradiție, au schimbat ziua praznicului; iar alții, pur și simplu au renunțat la această datină străbună. Iar pe de altă parte, praznicul familial riscă să fie scos din circuitul lui firesc datorită noii onomastici ce nu-și mai are corespondent legat de prăznuirea unui sfânt...

Alte obiceiuri specifice în Valea Sebeșului, precum și în Borlova sunt șezătorile și *clăcile*.

Șezătorile ofereau posibilitatea comunicării dintre oameni, oferind o ambianță plăcută și destinsă, cu cântece și chiar cu joc. Având ca pretext realizarea cusăturilor pentru costumele populare sau alte obiecte necesare în gospodărie, șezătorile se desfășurau seara la una dintre familiile satului. Declinul îndrăgitelor șezători a început odată cu procesul de industrializare și tehnologizare, când produsele manuale au fost înlocuite cu cele finisate, și când locul obiectelor naturale a fost luat de surogatele artificiale. Se pare că individualismul stresant al zilelor noastre nu mai are nevoie de comuniune și comunicare interpersonală autentică, ci o caută și o realizează în realitatea virtuală care derutează tot mai mult viața omului.

*Claca* s-a format ca un mijloc de întrajutorare reciprocă între săteni, mai ales în activitățile ce pretindeau o activitate casnică mai intensă și mai repede de realizat, precum scărmanatul, pieptănatul și torsul lânii. Asemenea șezătorilor, și claca a dispărut, fiindcă însăși comunicarea umană are cu totul altă orientare...

Această succintă analiză a *competiției dintre tradiție și modernitate în satul Borlova* ne oferă posibilitatea să constatăm că secularismul lumii postmoderne reprezintă un adevărat atentat asupra identității satului românesc, și în același timp, ne obligă să privim în viitor !...

Oricum, omagierea satului românesc trebuie să reprezinte o intensificare a activității misionare a Bisericii în direcția menținerii și afirmării valorilor creștine autentice în viața satului românesc.

Desigur, s-au elaborat temeinice programe pastorale de activitate în acest scop, iar în activitățile cu copiii și tinerii, acestea s-au dovedit eficiente, fapt care impune, în continuare, intensificarea zelului pastoral, mai ales la nivel parohial.